

גבולות היחידה: שמות פרק כ' פסוקים ח'-'א

נושא היחידה: מצוות השבת בעשרת הדיברות

מספר שיעורים: 1

כתב: יאיר לבני

כללי:

בדיבר הרביעי שבעשרת הדיברות, מצווה ה' את עם ישראל על השבת.

לשבת יש מעמד מרכזי וחשוב בתורה. זהו נושא רחב ועמוק, וננסה בשיעור זה לתת טעימה בעיקר רעיונית ומחשבתית, אך גם לגעת בהלכה - לפתוח פתח לכיוון ההלכתי.

פתיחה:

בפתיחת השיעור נכתוב על הלוח משפטים המספרים בשבח השבת ומעלתה, כגון:

"ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו".

"כי אשמרה שבת, אל ישמרני".

"אות היא ביני וביניכם".

"יותר מששמרו ישראל על השבת, השבת שמרה עליהם".

אנו נכתוב רק חצי משפט, וניתן לתלמידים לנסות להשלים את המשפטים. לאחר מכן, נציין בפני התלמידים, שמשפטים אלו מציינים קשר מיוחד שיש לעם ישראל ולשבת, ומראים על מעמד מיוחד של היום הקדוש בתורה. אנו נעמוד בשיעור זה על מעלת השבת.

עיון בפסוקים:

ניתן לתלמידים לקרוא את הפסוקים, ולנסות לציין על מה מדבר כל פסוק - מצוות עשה, מצוות לא תעשה וטעמי המצווה.

נשים לב כי פסוק ח' – מדבר על מצוות עשה של זכירת השבת (על ידי קידוש והבדלה¹).

¹ לפי הרמב"ן, מצווה זו מתקיימת על ידי זה שזוכר במהלך השבוע את שבת, וכמעשה הלל ושמאי ששמרו את האוכל לכבוד שבת.

פסוקים ט"י' – מדברים על מצוות "לא תעשה כל מלאכה".

פסוק י"א – טעם המצווה.

נשאל את התלמידים: מה ההבדל המוזכר בפסוקים בין יום השבת לבין ששת ימי השבוע?
נבקש מהם לספר במה עוד שונה השבת מששת ימי השבוע, ומה אצלם בבית שונה ומיוחד ביום השבת – מאכלים, בגדים, כלים ועוד.

בפסוק י' - מוזכרים כל המחויבים לשבות בשבת – המבוגרים, הילדים, העבדים ואף הבהמות.

נשאל את התלמידים כיצד שובתות הבהמות, האם בהמה מסוגלת לקיים מצווה?

נסביר כי על האדם מוטלת החובה לדאוג לשביתה בשבת של משפחתו וגם של רכשו.

עם זאת יש לשים לב:

א. עבֶדְךָ וְאִמְתְּךָ - הכוונה לכנעניים שמלו וטבלו - הם נחשבים כחצי יהודים, ומקיימים מצוות כאישה.

ב. מותר לבהמה לעשות מלאכות מעצמה לעצמה. כל האיסור הוא שהאדם יעבוד עם בהמתו.

(אפשר להרחיב בנושא ולספר את הסיפור על "פרה שומרת שבת" המופיע בפרק ההרחבות.)

בפסוק י"א - כתובה הסיבה לשמירת השבת, והיא: מכיוון שה' ברא את העולם בשישה ימים ונח ביום השביעי, לכן אנו נחים בשבת.

אך יש כאן רובד נוסף.

נשאל את התלמידים: היכן מזכירים בשבת את בריאת העולם?

בקידוש אנו אומרים: "זכר למעשה בראשית" – בעצם, שמירת השבת נועדה להזכיר לנו את מעשה בראשית, להזכיר לנו שיש בורא לעולם, והוא משגיח עלינו.

מי ששומר שבת, מעיד על אמונתו בבורא עולם (ניתן למצוא על כך משל יפה מהחפץ חיים בפרק ההרחבות).

נסכם בקצרה את מטרות השבת:

א. לנוח - כמה ה' אוהב את ישראל, שדאג להם ליום מנוחה.

ב. הודאה לה' על בריאת העולם, שעשה הכול לטובתנו. עיקר תפילת שבת – שבח והודיה לה' (בתפילת הלחש אין בקשות אלא רק שבח).

ג. זמן ללמוד תורה (זה לא מופיע בפסוקים, אך זה חלק מחיזוק האמונה בה' - העיסוק בדברים רוחניים, בתורת ה'. מין הוראות יצרן של בורא העולם שבו אנו מאמינים. הרחבה בנושא מובאת בפרק המסרים וההפנמה).

בפסוק י"א: "ויקדשהו" - במן². נספר על המן שהיה יורד ביום שישי כפול גם בשביל שבת, ובשבת לא היה יורד כלל.

הצעות להמחשה:

1. החלק שלי בשבת.

בפסוק י' מוזכר כי חיוב השביתה הוא גם על הילדים - מוטל על האב החיוב שילדיו ישבתו בשבת. רואים שגם לילדים יש חלק חשוב בשבת.

נשאל את התלמידים: מה החלק שלהם בשבת, מה הם אוהבים בשבת?

2. "מי שטרח בערב שבת – יאכל בשבת".

מסופר על גדולי ישראל רבים שהיו טורחים בדברים שונים לכבוד שבת. – כל אחד היה עושה משהו. גם אם היה עסוק מאוד בלימוד תורה ובצרכי ציבור, היה מקפיד לעשות משהו לכבוד שבת.

יש חשיבות רבה להכנות לשבת.

נשאל את התלמידים: מה הם טורחים לכבוד שבת?

נחלק לכל תלמיד פתק בו הוא יכתוב תזכיר אישי – "ההכנות שלי לשבת".

מסרים והפנמה:

1. נטמיע אצל הילדים את המסר שיום השבת הוא יום חיובי, מלא שמחה והנאה.

השבת נתפסת בעיני רבים כיום שבו הכול אסור, ומכאן גם הקונוטציה השלילית שיש לשבת.

אנו נאמר לתלמידים שבשבת "הכול מותר"!

² על פי רש"י שם.

התלמידים יפנימו את המסר, שיום השבת הוא יום שמחכים לו כל השבוע, יום ששמחים ונהנים בו.

לדוגמה: מותר- לא ללכת לבית הספר, מותר – לא ללכת לעבודה, מותר – לא לדבר בפלאפון, שיהיה קצת שקט, מותר - להישאר בבית לשחק עם האחים ועם ההורים, מותר - להישאר בבית כנסת יותר זמן ולשיר שירים יפים, מותר – לקנות אוכל טעים ומיוחד לשבת, וכן הלאה...

אפשר לתת לתלמידים להוסיף עוד דברים המותרים בשבת, כאשר המטרה היא להטמיע את המסר שהשבת היא יום שמחכים לו כל השבוע, יום ששמחים ונהנים בו.

2. השבת נועדה לעיסוק בדברים רוחניים, לעיסוק בתורה ובלימודי הקודש.

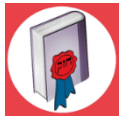
התורה אומרת שהסיבה שאנו שומרים את השבת היא מכיוון שה' נח.

לשם מה ה' נח? האם ה' "התעייף"? כמובן שלא!

אלא שה' בא ללמדנו, שגם מי שלא עייף, ולכאורה יכול לומר שיש לו עוד כוח, ואינו צריך לנוח, גם הוא צריך לנוח³.

ואין זו מנוחת הגוף, אלא מנוחת הנפש שיכולה לעסוק בדברי תורה.

סיכום:

הדיבר הרביעי מעשרת הדיברות מדבר על מצוות השבת.

יש לשבת הלכות מרובות, וצריך להקדיש זמן רב ללימודן.

עם זאת, תמיד עלינו לזכור את טעם המצווה - מדוע אנו שומרים שבת? לשם מה?

חשוב לזכור שהמטרה העיקרית היא האמונה בה' = האמונה שה' ברא את העולם,

וכן, המנוחה החשובה מששת ימי המעשה, העצירה מהעיסוק בחיי היומיום והקדשת זמן ללימוד תורה.

הרחבות:

1. סיפור פרה שומרת שבת (על פי מדרש עשרת הדיברות):

³ על פי רש"י בפסוק י"א.

זהו סיפור על פרה של יהודי חסיד שלא הסכימה לעבוד בשבת אף כאשר נמכרה לגוי, ורק כאשר הוסבר לה שהיא כבר לא שייכת ליהודי ומותר לה לעבוד, היא עבדה. ניתן למצוא את הסיפור המלא בקישור המצורף.

<https://sites.google.com/site/httpssitesagadothazalcomsite/sitehttpssitesagadothazalcomsite-4>

2. משל החפץ חיים על אודות שמירת השבת.

התורה כותבת שהשבת היא אות בין ה' לבין עם ישראל, וכמו שאנו שרים בשבת: "אות היא לעולמי עד בינו וביני".

מסביר החפץ חיים במשל את משמעות האות:

משל לבעל מלאכה, למשל חייט, שיש לו בית מלאכה - עסק ועליו תלוי שלט - סימן שפה נמצא חייט התופר בגדים.

והנה, כל זמן שהשלט על הבית, אף שבעל הבית אינו נמצא, כולם יודעים שפה גר בעל המלאכה, אף אם נסע לעיר רחוקה, ולא נמצא בבית הרבה זמן.

אבל אם נוטל הוא את השלט, ותולה אותו במקום אחר, אז מוכח שהוא עבר דירה, וכבר לא נמצא באותו בית.

כך גם השבת, היא אות המעיד על כך שה' ברא את העולם. ומי ששומר את השבת, נושא את האות, ומעיד על עצמו שהוא מאמין בה' שברא את העולם. ואף שקרה שאותו אדם עבר איזו עברה והתרחק קצת, מכיוון ששומר הוא את השבת, מחזיק את האות, הרי זה סימן שבלבבו עדיין מאמין הוא וקשור לה' יתברך, עדיין הוא דר בדירתו הראשונה, וקדושת ה' בתוך לבבו.

אולם אם הוא מחלל את השבת, הרי הוא מסלק את האות של האמונה בה', ומראה שהוסר המקדש מתוך לבבו וכבר נעקרה ממנו האמונה בה' ובתורתו⁴.

3. עושר בזכות הקידוש

במקומו של רבי זכאי קשה היה מאוד להשיג יין, אך רבי זכאי התאמץ ודאג שבכל ליל שבת יהיה לו יין לקידוש. פעם אחת לא היו לו די מעות, והצטער מאוד. כשראתה אמו הזקנה את צערן, מה עשתה? הייתה לה מטפחת נוי מיוחדת לשבת, מכרה אותה וקנתה יין לקידוש. בבוא רבי זכאי בליל שבת, ראה את אמו לובשת מטפחת פשוטה, ולא את המטפחת הנאה כבכל שבת. כשהביט אל השולחן וראה את היין, הבין מה עשתה, וברכה על כך. לשנה הבאה, התעשר וקנה לאמו מטפחת

⁴ חפץ חיים על התורה, לפרשת כי תישא.

משובצת בזהב ומרגליות. וכשנפטרה אמו, השאירה לו 300 חביות יין, וכשנפטר רבי זכאי, השאיר לבניו 3,000 חביות יין, בזכות זהירותו במצוות הקידוש של שבת (מסכת מגילה כ"ז ע"ב).